

Bibliografický obraz vývoje knihovní a informační vědy za léta 1945-1990

Eva Bratková

Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK v Praze

Eva.Bratkova@ff.cuni.cz

Recenze knižní bibliografie:

SAWONIAK, Henryk. *International bibliography of bibliographies in library and information science and related fields. Volume I, 1945-1978*. Edited by Maria Witt. München : K.G. Saur, 2003. 3 sv. (LIV, X, V, 990 s.). ISBN 3-598-11143-6 (soubor). ISBN 3-598-11144-4 (Vol. I/1-3).

SAWONIAK, Henryk. *International bibliography of bibliographies in library and information science and related fields. Volume II, 1979-1990*. With the collaboration of Maria Witt. München : K.G. Saur, 1999. 3 sv. (LIII, XIII, VI, 1208 s.). ISBN 3-598-11143-6 (soubor). ISBN 3-598-11145-2 (Vol. II/1-3).

V rozmezí let 1999-2003 bylo německým nakladatelstvím K.G. Saur vydáno jedinečné monumentální bibliografické dílo významného polského bibliografa 20. století Henryka Sawoniaka¹ s názvem *Mezinárodní bibliografie bibliografií v knihovní a informační vědě a příbuzných oblastech*. Dílo je sekundární bibliografií a představuje detailní mapu bibliografické činnosti v daném oboru v celosvětovém kontextu za dlouhé období let 1945 až 1990. Zároveň se jeví jako zajímavý ukazatel vývoje knihovní a informační vědy ve vymezeném období. Dva časově na sebe navazující díly bibliografie (označované v originále termínem „volumes“) byly z níže komentovaných důvodů vydány v opačném pořadí (dále v textu bude pro srozumitelnost užíváno termínu „díl“ namísto „svazek“, aby nedocházelo ke kolizi s termínem, který označuje faktické fyzické svazky bibliografie, kterých je celkem 6). Šest svazků bylo vytištěno na kvalitním papíru, celá publikace má vynikající úpravu a vazbu (všechny svazky publikace uložené na regále referenčního oddělení knihovny zaujmají šířku téměř 20 cm a jsou nápadně výraznou oranžovou barvou). Editorkou a také spoluautorkou díla je dcera H. Sawoniaka Maria Wittová².

Recenzovaná sekundární bibliografie je svým způsobem výsledkem celoživotní činnosti H. Sawoniaka. Již v 50. a 60. letech 20. století se podílel na vytváření významné národní periodicky vycházející *Bibliografie bibliografií a knihovnědy (Bibliografia Bibliografií i Nauki o Książce*, v retrospektivě 1945-1960), která měla povahu polské oborové sekundární bibliografie. V průběhu dalších let si autor, jak uvádí M. Wittová v dedikaci k prvnímu dílu recenzované bibliografie, uvědomoval, že odborníkům v Polsku i v zahraničí chybí nástroj, jenž by retrospektivně a na mezinárodní úrovni mapoval bibliografickou činnost v oboru knihovní a informační vědy [Volume I/1, s. VII]. Některé bibliografie z tohoto oboru byly sice zaregistrovány ve významné univerzální *Světové bibliografii bibliografií* T. Bestermana (*A world bibliography of bibliographies ...*, 4th ed., 1965-1966) a v dalších návazných retrospektivních soupisech, nešlo však o úplné podchycení této produkce. A jen některé země v té době vedly univerzální registraci svých národních bibliografií včetně bibliografií z oboru knihovní a informační vědy (jmenovat lze například i českou registraci v podobě *Bibliografie českého knihovnictví, bibliografie a VTI*, jejíž jednotlivé ročníky jsou v Sawoniakově bibliografii pečlivě zaznamenány v obou dílech). H. Sawoniak sbíral po řadu let potřebné informace s úmyslem vytvořit a vydat mezinárodní oborovou bibliografii bibliografií. Velké úsilí, podtržené navíc tradičním způsobem práce, vedlo k vytvoření rozsáhlé *Mezinárodní bibliografie bibliografií v oblasti vědeckých informací, knihovní vědy a příbuzných oborech, 1945-1978*, vydané poprvé polským nakladatelstvím Ossolineum v roce 1985 (*Międzynarodowa bibliografia bibliografií z zakresu informacji naukowej, bibliotekoznawstwa i dziedzin pokrewnych, 1945-1978*, Wrocław, LXXIII, 699 s.).

Bibliografie bibliografií z roku 1985 se stala základem nové bibliografie bibliografií vydané tentokrát ve dvou dílech. První díl, který byl publikován v roce 2003, představuje zcela přepracovanou, značně doplněnou a nově uspořádanou bibliografii bibliografií z roku 1985 [Volume I/1-3]. Jde o stejnou retrospektivu (1945-1978), množina záznamů bibliografií však vzrostla až o 30 %. Druhý díl, který byl publikován nezvykle jako první v pořadí již v roce 1999, je zcela novou částí recenzovaného díla a svojí retrospektivou (1979-1990) navazuje na retrospektivu předchozí (Volume II/1-3). Celkový počet zaregistrovaných bibliografií je téměř 20 000. Po součtu pořadových čísel záznamů z obou dílů včetně záznamů z dodatkových soupisů uživatel dostane číslo 19 850, nejde však o přesné číslo, protože do soupisu se při závěrečných redakčních pracích před vydáním dostávaly ještě některé nové záznamy, jimž bylo přiděleno číslo již jednou přidělené, ale s rozlišovacím písmenným indexem - viz například čísla 4058 a 4058a uvedené na konci 1. svazku a na počátku 2. svazku druhého dílu bibliografie [Volume II/1-2]. Zajímavostí je porovnání celkového počtu záznamů bibliografií zaregistrovaných v obou dílech. První díl zahrnuje celkem 9 529 záznamů (včetně personální bibliografie H. Sawoniaka), druhý díl, i když má zhruba třikrát menší retrospektivu, celkem 10 321 záznamů bibliografií. Znamená to, že v oboru knihovní a informační vědy bylo za 12 let (1979-1990) vyprodukováno o něco málo více bibliografií než za předchozích 34 let dohromady (1945-1978). Tempo růstu počtu bibliografií bylo v novějším kratším časovém období zhruba třikrát větší.

Retrospektiva celého díla byla uzavřena k roku 1990 (včetně). Přestože spoluautorka a editorka celého díla M. Wittová realizovala velkou část excerpční a verifikační práce v průběhu celých devadesátých let 20. století, nebyla již časová hranice z různých důvodů prodloužena. Jedním z nich byl i nástup internetu a webu v průběhu 90. let, který značně proměnil obraz bibliografických zdrojů také v oboru knihovní a informační vědy. Pokud by se měla retrospektiva prodloužit, znamenalo by to pro autory značné ztížení již tak složitých koncepčních, excerpčních a dalších návazných prací. Souvisejícím důvodem byl i fakt, že Sawoniakova bibliografie byla připravena na základě tradiční metody práce (sběr a pořádání záznamů v podobě papírové kartotéky). Je téměř neuvěřitelné, že tak rozsáhlá bibliografie na přelomu 2. a 3. tisíciletí vznikla a byla publikována v podstatě na základě tradiční metody (jen závěrečné redakční práce na textu byly v redakci nakladatelství Saur částečně automatizovány). Sám autor si byl vědom, že jde pravděpodobně o poslední velké bibliografické dílo publikované tímto způsobem na konci 20. století, jak je uvedeno v úvodu k prvnímu dílu [Volume I/1, s. XXVIII]. Podobné soupisy jsou sice i dnes vydávány tiskem, avšak již zásadně na základě počítačové databáze. Pro srovnání lze uvést rozsáhlý mezinárodní soupis *Průvodce databázemi*, který každoročně i tiskem vydává americká společnost Gale Group a který zahrnuje i řadu bibliografických databází z oboru knihovní a informační vědy³. Specifické je, že Sawoniakova bibliografie na tyto databázové zdroje upozorňuje v poznámkách záznamů jejich tištěných výstupů. Podotknout lze také, že i známý americký mezinárodní bibliografický průvodce *Guide to reference books*, jehož zatím poslední 11. vydání vyšlo v roce 1996⁴, by měl být v dalším 12. vydání k dispozici již jako elektronická databáze dostupná přes WWW rozhraní. V rámci projektu GRS12, nad kterým bdí Americká knihovnická asociace, by mělo dojít také k zásadní změně názvu tohoto známého bibliografického zdroje (*Guide to reference sources*)⁵. Americký průvodce je v Sawoniakově bibliografii sice registrován, ale ne úplně. V prvním díle je registrováno pouze jeho 9. vydání z roku 1976, nikoliv ale vydání 7. z roku 1951 a 8. z roku 1976, ačkoliv spadají do vymezené retrospektivy. V autorském rejstříku navíc, bohužel, chybí jeho sestavovatel Eugene P. Sheehy - tato chyba souvisí s problematikou tradičního zpracování soupisu, které bylo v závěru doplněno jen částečně počítačovým zpracováním textu. Ve druhém díle Sawoniakovy bibliografie ovšem chybí registrace následného 10. vydání z roku 1986 (název průvodce se sice vyskytuje v názvovém rejstříku, ale jde pouze o odkaz na jubilejní článek popisující zrod tohoto zdroje).

H. Sawoniak a M. Wittová vytvořili relativně velmi úplnou mezinárodní sekundární bibliografii oboru knihovní a informační vědy. Úplnost je dána kvalitní excerpční základnou, která zahrnuje pestrou škálu různorodých informačních zdrojů. Výchozí jádrové zdroje byly v průběhu dlouhého času doplňovány dalšími i doplňkovými zdroji, které sloužily třeba jen k verifikaci již dříve nalezených záznamů. V prvních svazcích obou dílů jsou v rámci preliminárií jmenovány skupiny různých excerpčních zdrojů. Na předních pozicích figurují oborové primární a sekundární fondy Národní knihovny ve Varšavě a Knihovny Varšavské univerzity (domácí i zahraniční provenience). Doplňkově bylo využito i oborových fondů dalších polských knihoven. K významným excerpovaným zdrojům patřily také souběžné mezinárodní oborové bibliografie (LISA, ISA aj.) a, pokud existovaly, tak také souběžné národní oborové bibliografie (mezi jinými nechybějí ani české a slovenské tituly). Tyto zdroje sloužily ke zjišťování jak monograficky vydaných bibliografií, tak ke zjišťování bibliografických soupisů nebo bibliografických seznamů, které byly součástí primární článkové literatury (skryté bibliografie). Při běžném procházení Sawoniakovy bibliografie může mít uživatel dojem, že si prohlíží záznamy článků z časopisů, při detailnějším náhledu je však pomocí poznámky upozorněn na přítomnost většího či menšího seznamu použité či citované literatury. Registrovanou jednotkou je tedy skrytá bibliografie. Skryté bibliografie byly také často zjišťovány nebo kontrolovány v řadě významných titulů primárních oborových periodik. Nemalou úlohu při excerpci sehrály zjištěné a získané publikované retrospektivní nebo i periodické bibliografie ke specifickým tématům oboru knihovní a informační vědy (často publikované jako monografické publikace nebo jejich části). K výchozím podstatným excerpčním pramenům patřily univerzální mezinárodní retrospektivní nebo i souběžné bibliografie bibliografií (například již výše citovaná Bestermanova bibliografie) včetně známých průvodců referenčními díly (vedle již výše zmíněného amerického *Průvodce referenčními knihami* jde například o britského *Walfordova průvodce referenčními materiály* aj.) a národní bibliografie bibliografií souběžné nebo retrospektivní, pokud existovaly (patřila k nim i specifická řada české národní bibliografie *Soupis českých bibliografií*). Doplňkově bylo využito i dalších zdrojů, jako je katalog Kongresové knihovny (nejdříve v tradiční tištěné podobě, později v podobě počítačové databáze), speciální průvodce soupisů disertačních a diplomových prací nebo encyklopedie z oboru knihovní a informační vědy. M. Wittová v úvodu k prvnímu dílu podtrhla mimořádné místo databáze souborného katalogu sítě OCLC při verifikaci a doplňování údajů do záznamů zjištěných a zapsaných jejím otcem v dřívějším období [Volume I/1, s. XXVII]. Excerpční zdroje, využitě pro druhý díl bibliografie, charakterizovala M. Wittová také v rámci vystoupení na 64. Generální konferenci IFLA, konané v srpnu 1998⁶. V referátu podotkla, že jedna třetina prezentovaných záznamů byla připravena na základě metody *de visu*, ostatní byly převzaty z různých zdrojů, popsaných výše v textu.

Předmětem registrace a popisnými jednotkami Sawoniakovy bibliografie jsou a) samostatné bibliografie publikované ve formě knih, mikrofišů, výjimečně i ve formě databází (samostatný záznam má například báze ERIC, oborové báze LISA, ISA aj. na úrovni samostatných záznamů vedeny nejsou), b) bibliografie tvořící část monografických publikací, c) souběžné oborové bibliografie (seriály), d) souběžné oborové bibliografie publikované uvnitř časopisů e) skryté bibliografie u článků v časopisech. U skrytých bibliografií byl sice základním kritériem výběru a zařazení do bibliografie počet záznamů, nicméně v určitých případech bylo toho kritérium porušeno (u velmi specifických témat knihovní a informační vědy).

Úvodní texty obou dílů bibliografie nezahrnují, až na výjimky, žádné statistiky. Byly by však žádoucí. Lze litovat, že Sawoniakova bibliografie neexistuje ve formě databáze strukturovaných záznamů, protože v takovém případě by bylo možné realizovat alespoň základní bibliometrická šetření o registrovaném materiálu (podobnou analýzu o vývoji databází připravuje pravidelně pro již zmiňovanou publikaci *Průvodce databázemi* M. E.

Williamsová³). Tím specifickým materiálem jsou bibliografie z oboru knihovní a informační vědy a lze se hypoteticky domnívat, že by výsledky bibliometrického měření mohly vést i k zajímavým výsledkům ohledně vývoje těchto oborů. V rámci úvodu k prvnímu dílu je uveřejněna pouze historická statistika (týká se jen bibliografií zahrnutých do vydání Sawoniakovy bibliografie z roku 1985), která uvádí procentuální zastoupení jednotlivých typů registrovaných bibliografií a zastoupení zemí publikujících tyto bibliografie (pro zajímavost bývalé Československo obsadilo s 5,3 % k roku 1985 pátou příčku po USA, bývalém SSSR, Polsku, Spojeném Království a SRN).

Registrovaným bibliografickým jednotkám odpovídají i různé typy bibliografických záznamů. Jsou připraveny na základě standardů ISO, jejich bližší identifikace ovšem v úvodu není uvedena. Délka záznamů je různá. Nejdelší jsou záznamy bibliografií, které autoři měli v ruce. Například délka záznamů významných periodických oborových bibliografií dosahuje i délky jednoho celého sloupce tiskové stránky (vedle základního popisu jsou uváděny obsáhlejší cenné informace o ročníkách periodických bibliografií, o uspořádání záznamů, o dostupnosti počítačových forem tištěných bibliografií aj.). Nejkratší záznamy o 2-3 řádcích v rámci sloupce tiskové stránky reprezentují zejména skryté bibliografie u článků z časopisů (součástí popisu jsou údaje o zdrojovém dokumentu). Skrytá bibliografie je uvedena formou kratší nebo delší poznámkové věty. Ocenění v celé bibliografii zasluhuje i náročný přepis diakritiky v záznamech řady bibliografií publikovaných ve slovanských jazycích. České dokumenty byly jistě přepisovány s velkou péčí, ovšem chybovosti se nezabránilo. V záznamech se vyskytují drobné překlepy, například v záhlaví české autorky J. Kádnerové (Kádnerová Jiřine [Volume II/1, záznam 2003]), v názvu *Pražské Klementinum* (Pražsek Klementinum [Volume II/2, záznam 5790]) aj. V některých případech se vyskytují i faktické chyby, například v řadicím záhlaví českého autora J. Kábry je chybně uveden rok narození (Kábrt, Jiří, 1918- [Volume II/2, s. 699], správně má být 1928).

K základním záznamům jsou formou poznámek připojovány specifické záznamy recenzí na registrované bibliografie, pokud existují a autoři je zjistili. Jde o vynikající informaci, která může uživateli napovědět něco více o kvalitě registrované bibliografie. Řada záznamů je v případě potřeby propojena s jinými záznamy pomocí křížových odkazů.

Jedním z nejsložitějších úkolů, který před autory stál, zejména pak před editorkou celého nového díla publikovaného vydavatelstvím Saur, bylo uspořádání všech nashromážděných záznamů. Jak je uvedeno v úvodech nebo i v publikované literatuře⁶, jádro sekundární bibliografie tvoří záznamy bibliografií z oboru knihovní a informační vědy. Pojmenování hlavního oboru je uváděno různě. V hlavním názvu díla je upřednostněn termín „knihovní a informační věda“, jindy je užito jen termínu „informační věda“⁶. Hlavní část soupisu je obohacena i o záznamy bibliografií z příbuzných oborů nebo oblastí, jako jsou archivnictví, knižní trh, nakladatelství, historie knihy a tisku, paleografie, knižní umění, bibliofilie, copyright aj. Základem uspořádání záznamů se na první úrovni stalo tematické třídění, které vyplynulo z nashromážděných záznamů. Tematická struktura je do jisté míry i zajímavým obrazem vývoje knihovní a informační vědy samotné. Základní schéma je uživateli k dispozici v barevném provedení na předsádce každého fyzického svazku. Podrobná schémata najde uživatel v rámci obsahů obou dílů (v prvních svazcích je uvedeno kompletní schéma, ve druhých a třetích svazcích schémata pro tyto svazky). Na druhé a dalších úrovních se pak uplatňují různé principy pořádkání (dílní tematické, geografické, abeceda názvů časopisů, jmen institucí aj.). V rámci prvního a druhého svazku obou dílů jsou záznamy uspořádány totožným způsobem (titulek určité kategorie je přítomen i tehdy, když za ním nenásledují žádné záznamy). Celkové schéma zahrnuje dvě základní části (Part I a Part II). Část I není rozsáhlá, zahrnuje záznamy uspořádané celkem do 9 všeobecných kategorií reprezentujících zejména některé dílní typy bibliografických soupisů (viz tab. č. 1). Část II, která začíná v prvním

svazku a pokračuje ve svazku druhém, zahrnuje záznamy uspořádané do celkem 52 tematických kategorií (viz tab. č. 2). Třetí fyzický svazek zahrnuje jednak zajímavé doplňkové soupisy, jejichž počet je v prvním a druhém díle různý, jednak rejstříky, jejichž počet se také v obou dílech liší.

Dále v textu jsou pro potřeby této recenze připraveny tři tabulky s přehledem všech kategorií třídícího schématu v češtině a s uvedením počtů bibliografií ve dvou časových obdobích stanovených pro oba díly bibliografie bibliografií. Kategorie jsou u první tabulky řazeny přesně podle originálního schématu (abeceda kategorií není uplatněna ani v originále), u dalších dvou tabulek jsou ale kategorie seříděny podle celkového počtu zaregistrovaných bibliografií sestupně. V krátkém komentáři tak bude možné sledovat i tempo růstu počtu bibliografií ve druhém sledovaném časovém období (1979-1990).

Všeobecná kategorie	1945-1978	1979-1990	Celkem
Bibliografie bibliografií. Zdroje informací	10	19	29
Mezinárodní bibliografie	292	89	381
Bibliografie pokrývající národní literaturu KIV	288	194	482
Bibliografie periodik KIV	91	63	154
Souborné personální bibliografie	35	37	72
Seznamy diplomových a disertačních prací	105	105	210
Aktuální výzkumy. Nepublikovaná díla	26	17	43
Filmy a jiná audiovizuální díla	20	7	27
Bibliologie, věda o knize, KIV jako obor	59	54	113

Tab. č. 1: 9 obecných kategorií uvedených v částech I obou dílů Sawoniakovy mezinárodní bibliografie (v pořadí dle originálu) a počty zahrnutých záznamů bibliografií

První části obou dílů zahrnují záznamy nejvýznamnějších a pro obor knihovní a informační vědy podstatných bibliografických zdrojů (viz tab. č. 1). Vedle oborových bibliografií bibliografií (registrována je určitě Sawoniakova bibliografie z roku 1985, ale také známý český titul autorů M. Matoušové aj. Vondry) jsou také zařazeny univerzální bibliografie bibliografií, protože zahrnují příslušné části věnované sledovanému oboru. Tempo růstu bibliografií bibliografií se v 80. letech zvýšilo více než pětkrát. V rámci kategorie mezinárodních bibliografií bylo sice tempo růstu v 80. letech menší než 1, jejich celkové množství je však poměrně velké (k nejvýznamnějším bibliografiím patří především zdroje LISA, ISA, ruská Informatika v rámci RŽ aj.). K nejpočetnějšímu registrovanému typu ale patří národní oborové bibliografie, jejichž tempo růstu se v 80. letech zdvojnásobilo. Stejně tempo zaznamenala i kategorie bibliografií, popř. katalogů periodik z oboru knihovní a informační vědy. Až trojnásobný růst tempa vykazovaly v 80. letech jak souborné personální bibliografie (v rámci bývalé ČSR je zaregistrován soubor personálních bibliografií členů Katedry VIK FF UK publikovaný v roce 1983 [Volume II/1, záznam 0377]), tak soupisy diplomových a disertačních prací. Šest výše uvedených základních kategorií je doplněno ještě o další tři, v jejichž rámci je celkově registrován menší počet bibliografií. Neznámá to však, že jde o nepodstatné bibliografie. V rámci kategorie aktuálních výzkumů je například registrován významný mezinárodní periodický soupis *Current Research in Library and Information Science (CRLIS)*, který byl produkován britskou Knihovnickou asociací a který byl v průběhu 80. i 90. let zpřístupňován online společně s databází LISA (například vydavatelstvím Bowker-Saur). Větší tempo růstu (zhruba 2,6) je v 80. letech vykazováno i u bibliografií týkajících se knihovnědy a samotné knihovní a informační vědy jako oboru (ve větší míře jsou zastoupeny bibliografie a seznamy ruských teoretiků oboru knihovní a informační vědy).

Tematická kategorie	1945-1978	1979-1990	Celkem
Personální bibliografie v KIV a příbuzných oblastech	1050	698	1748
Knihovnictví - historie a současnost	688	582	1270
Knížní umění. Knížní ilustrace	639	619	1258
Knihovnictví - typy knihoven. Knihovny spec. Oblastí	573	396	969
Archívy. Archivní věda	329	304	633
Historie knihy	335	276	611
Tisk. Noviny a seriály	412	170	582
Informační služby	236	343	579
Knihovnictví	230	348	578
Dětská literatura	58	483	541
Informační technologie	113	423	536
Periodika v KIV a příbuzných oblastech	312	219	531
Počítačová věda (všeobecně)	287	170	457
Nakladatelství/Vydavatelství	197	224	421
Četba. Čtenářství	181	218	399
Speciální dokumenty a jejich fondy	171	201	372
Využívání knihoven a informačních služeb a uživatelé	134	219	353
Přístup ke knihovním zdrojům a službám	101	194	295
Bibliofilie. Sběr knih	145	138	283
Komunikační věda. Masmédia. Žurnalistika	44	238	282
Rozvoj fondů (akvizice aj.). Knihovní zdroje	107	156	263
Ochrana a konzervace fondů	81	154	235
Bibliografie (jako obor)	118	106	224
Automatizace v knihovnách a informačních službách	106	98	204
Katalogizace	107	94	201
Vyhledávání a rozšiřování informací	125	63	188
Výchova v knihovnictví a informacích	84	90	174
Knihovní budovy, vybavení a zařízení	98	72	170
Knížní obchod. Prodej knih	89	79	168
Profesionální aspekty knihovnictví a informací	51	107	158
Třídění	100	58	158
Rukopisy	97	58	155
Předmětová analýza. Selekční jazyky	78	74	152
Online služby	0	151	151
Komunikace ve vědě a technice	55	75	130
Abeceda a písma	81	45	126
Mikrografie. Mikroformy	77	44	121
Obrazy. Ikonografické materiály. Tisky	37	68	105
Terminologie	34	68	102
Polygrafie	73	28	101
Organizace a asociace v knihovnictví a informacích	55	43	98
Referenční služby v knihovnách	35	60	95
Mikropočítače. Personální počítače	0	91	91
Bibliometrie. Scientometrie	22	64	86
Copyright	49	33	82
Cenzura. Intelektuální svoboda	33	44	77
Umělá inteligence. Expertní systémy	0	76	76
Indexování a abstraktování	29	37	66
Historie výroby papíru	46	19	65
Standardizace v knihovnictví a informacích	28	34	62
Vládní publikace a knihovnictví	11	38	49
Reprografie (obecně)	21	13	34

Tab. č. 2: 52 tematických kategorií uvedených v částech II obou dílů Sawoniakovy mezinárodní bibliografie, uspořádaných sestupně podle celkového počtu zahrnutých záznamů bibliografií

Druhé části obou dílů tvoří jádro celé sekundární bibliografie. Reprezentují bibliografie vytvořené k dílčím tématům knihovni a informační vědy a dalších návazných disciplín. Bibliografie jsou uspořádány do 52 tematických kategorií. Tabulkový přehled kategorií je uspořádán podle celkového počtu zaregistrovaných bibliografií sestupně (viz tab. č. 2). Je tak možné zjistit určité aspekty vývoje praxe a teorie knihovni a informační vědy a příbuzných oborů. Zajímavé je zjištění, že absolutně největší počet bibliografií má charakter personálních bibliografií. V rámci obou dílů jsou zaregistrovány personální bibliografie řady slavných osobností (zejména historických) v oboru knihovni a informační vědy. Tempo růstu těchto bibliografií se v 80. letech zdvojnásobilo. V horní části tabulkového přehledu se na předních pozicích (celkový počet zaregistrovaných bibliografií je v jejich rámci vyšší než 500 záznamů) vyskytují, jak by se dalo očekávat, zejména kategorie zahrnující bibliografie k historickému vývoji knihy, tisku a knihoven. K nim se připojují kategorie knižního umění a knižní ilustrace a archivnictví/archivní vědy. U většiny kategorií došlo v 80. letech ke zdvojnásobení tempa jejich růstu. Největší tempo růstu ovšem vykazují bibliografie zařazené v rámci kategorie dětské literatury (v 80. letech se zvedla produkce až 25 x). Vyšší tempo růstu v 80. letech je ještě vykazováno i v dalších kategoriích, jako jsou informační technologie (až 12 x), komunikační věda, masmédiá a žurnalistika (až 15 x), ochrana a konzervace fondů (6,1 x), přístup ke knihovním zdrojům a službám (6 x) nebo využívání knihoven a informačních služeb (5 x). Zvláštní místo v Sawoniakově bibliografii zaujímají bibliografie registrované v kategorii počítačová věda (registrováno je až 457 bibliografií). Jejich zařazení bylo autory diskutováno a jak podotýká editorka M. Wittová v předmluvě, nejde v žádném případě o registraci bibliografií z celé počítačové vědy, vybírány byly jen ty, které se zároveň nějakým aspektem vztahují k základnímu sledovanému oboru.

Ve druhé části tabulkového přehledu stojí za povšimnutí některé kategorie, v jejichž rámci sice nebylo zaregistrováno velké množství bibliografií, ale tempo růstu bylo vysoké. Jde například o kategorii bibliometrie a scientometrie (zhruba 8,5 x), profesionální aspekty knihovnictví a informací (zhruba 6,5 x), terminologie oboru (6 x), referenční služby (5 x) a také kategorii vládních publikací (více než 10 x). Zvláštní místo v přehledu zaujímají kategorie, v jejichž rámci jsou registrovány bibliografie pouze za druhé časové období. Znamená to, že jde o zcela nová témata, která se dříve nevyskytovala. Patří k nim kategorie online služeb (151 záznamů v 80. letech), mikropočítače a personální počítače (91 záznamů) a umělá inteligence a expertní systémy (76 záznamů).

Doplňková tematická kategorie	1945-1978	1979-1990	Celkem
Rozvoj literatury oboru KIV. Periodika KIV	5	571	576
Bibliografie. Bibliografické služby. Databáze	132	179	311
Knihovny a fondy KIV. Informační centra a databáze	95	116	211
Bibliometrické analýzy literatury KIV	-	97	97
Organizace bibliografické dokumentace KIV. Všeobecně. Mezinárodní přehledy	19	27	46
Problémy redakce a publikování	-	34	34
Rozšiřování a recepce literatury KIV	-	22	22

Tab. č. 3: 9 tematických kategorií uvedených v přílohách obou dílů Sawoniakovy mezinárodní bibliografie uspořádaných sestupně podle celkového počtu zahrnutých záznamů

Základní sekundární bibliografický soupis je doplněn specifickými doplňkovými soupisy, které jsou umístěny v obou dílech až ve 3. svazku. Autoři v nich zaregistrovali především velmi cennou literaturu vztahující se k otázkám samotných informačních zdrojů nebo jejich fondů v oboru knihovni a informační vědy. V přehledové tabulce č. 3 se na první místo co do celkového počtu (576 titulů) i co do tempa růstu (350 x) dostala literatura věnovaná rozvoji

literatury z knihovní a informační vědy, zejména pak literatury časopisecké. V rámci druhé nejpočetnější kategorie najdeme, kromě jiného, velmi zajímavé záznamy literatury věnované rozvoji periodických bibliografií z oboru včetně jejich databázových forem (tedy literaturu o databázi LISA, ISA aj.). V rámci třetí nejpočetnější kategorie byla zaregistrována literatura o oborových knihovnách nebo fondech oborové literatury lokalizovaných v rámci jinak profilovaných knihoven. Tři z prezentovaných kategorií jsou součástí pouze 3. svazku druhého dílu bibliografie (bibliometrické analýzy literatury oboru, problémy redakce a publikování a rozšiřování a recepce literatury oboru).

Ve třetím svazku prvního dílu Sawoniakovy bibliografie je mimořádně zařazen také soupis polských knihovědných bibliografií publikovaných před rokem 1945 a úplná personální bibliografie samotného Henryka Sawoniaka.

V rámci třetích svazků obou dílů jsou umístěny také rejstříky: autorský (jak ale bylo uvedeno výše, nevyskytují se v něm všechna jména autorů-sestavovatelů bibliografií, která jsou v záznamech uvedena), názvový, předmětový a geografický. Zajímavý personální rejstřík je součástí jen druhého dílu bibliografie, chybí v díle prvním (uživatel proto musí volit jinou strategii při hledání potřebných informací). Úroveň provedení rejstříků je solidní. Možná jediným přáním uživatele by bylo, aby měl k celé bibliografii rejstříky souhrnné za oba díly. K tomu však již v rámci zpracování tohoto bibliografického díla nedošlo.

Mezinárodní bibliografie bibliografií v oboru knihovní a informační vědy autorů Henryka Sawoniaka a Marie Wittové znamená významný specifický příspěvek k rozvoji námi studovaného a sledovaného oboru. Má zároveň velký praktický význam pro řadu profesionálů z oboru knihovní a informační vědy, knihovníky, informační pracovníky, bibliografy, učitele a studenty daného oboru, ale také vydavatele, knihkupce, archiváře aj. Publikace by určitě neměla chybět v žádné oborové referenční příručce. Celá nashromážděná množina bibliografických záznamů zároveň reprezentuje cenný materiál, který by bylo žádoucí podrobit bibliometrické analýze, jejíž výsledky by mohly obohatit teorii oboru knihovní a informační vědy. Ovšem to není dosti dobře realizovatelné bez počítačové databáze. Autoři sice neuvádějí detaily počítačového přepisu bibliografických záznamů a automatické tvorby rejstříků, ale lze si popřípadě přát, aby se v budoucnu takovou databází podařilo realizovat.

Poznámky a bibliografické odkazy

1. Dr. Henryk Sawoniak, narozen 12.4. 1912 ve Varšavě, byl dlouholetým pracovníkem Bibliografického institutu Národní knihovny ve Varšavě (1952-1972). Byl tvůrcem a sestavovatelem řady bibliografií a bibliografií bibliografií, zejména pak v oboru knihovní a informační vědy. Bibliografické a informační práci se věnoval i po odchodu do důchodu, a to prakticky až do konce svého života. V roce 1970 získal titul doktora humanitních věd na Varšavské univerzitě za práci věnovanou otázkám rozvoje a metodologie univerzální a národní bibliografie bibliografií (byla publikována v roce 1971). Je autorem více než 100 prací (jeho personální bibliografie je součástí příloh 3. svazku I. dílu recenzované bibliografie). V roce 1976 vydal v Polsku poprvé *Mezinárodní slovník akronymů z oblasti vědeckých informací, knihovnictví a příbuzných oborů*, jehož nové 2. a 3. vydání bylo již za spoluautorství M. Wittové publikováno nakladatelstvím K.G. Saur (*New international dictionary of acronyms in library and information science and related fields*, 1992 a 1994). H. Sawoniak zemřel 30. ledna 2003. -- O Henryku Sawoniakovi viz například článek: KEŚICKA, Hanna. Henryk Sawoniak (1912-2003). *Biuletyn informacyjny Biblioteki Narodowej*. 2003, t. 164, nr. 1, s. 60. Dostupný také z WWW: <http://www.bn.org.pl/doc/b_1_2003.pdf>. ISSN 0006-3983, nebo článek: SADOWSKA, Jadwiga. Henryk Sawoniak (12.04.1912 – 30.01.2003) : Z żałobnej karty. *Bibliotekarz*. 2003, nr. 4, s. 31-32. Fot.
2. Maria Witt je dcerou Henryka Sawoniaka. Je dlouholetou pracovnící a vedoucí katalogizačního oddělení Mediátéky Centra vědy a průmyslu v Paříži (Mediathèque, Cité des Sciences et de l'Industrie). Velkou část své profesionální činnosti zasvětila problematice bibliografického popisu, byla dlouholetou členkou Stálé komise IFLA pro formát UNIMARC. Nyní je členkou Stálé komise IFLA pro klasifikaci a indexaci. Je autorkou řady publikací, významné je spoluautorství a redakční práce na mezinárodních slovníkových a bibliografických dílech H. Sawoniaka.

3. *Gale directory of databases*. Edition 2004. Alan Hedblad, editor; industry analysis by Martha E. Williams. 7th ed. Detroit (MI) : Gale Group, 2003. 2 sv. ISSN 1066-8934. ISBN 0-7876-6203-8 (soubor).
4. *Guide to reference books*. Edited by Robert Balay. 11th ed. Chicago : American Library Association, 1996. 2020 s.
5. *Guide to Reference Sources, 12th Edition* [online]. Last updated on August 6, 2004 [cit. 2004-12-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.haverford.edu/library/grb/>>.
6. WITT, Maria. Presentation on International Bibliography of Bibliographies in Library and Information Science and Related Fields, volume 2. 1979-1990. In *64th IFLA General Conference, Amsterdam, Netherlands, August 16 - August 21, 1998* [online]. 1998 [cit. 2004-12-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.ifla.org/IV/ifla64/023-141e.htm>>.